

Een brede basis voor sporten en bewegen

Gemeente Leiderdorp 2020

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Inleiding	1
Aanleiding	2
Aanbevelingen evaluatie.....	2
Integraliteit.....	3
Hoofdstuk 2: Kaders van het Leiderdorpse sport- en beweegbeleid	3
Leiderdorps sport- en beweegkapitaal.....	3
Visie	3
Sporten en bewegen als doel	3
Sporten en bewegen als middel.....	4
Breedtesport	4
Interventies	4
Verantwoordelijkheden	4
Ambitie.....	4
Uitgangspunten.....	5
Hoofdstuk 3: Het Leiderdorps sport- en beweegkapitaal	5
Fysieke elementen	5
Accommodaties.....	5
Openbare ruimte.....	7
Sociale elementen	8
Verenigingen	8
Scholen en buitenschoolse leeromgevingen.....	10
Programmatische elementen.....	11

Levensloopgericht aanbod	11
Veilig sportklimaat.....	12
Interventies	13
Hoofdstuk 4: Financieel kader	13
Bijlages.....	15
Bijlage 1: Factsheet evaluatie nota Sporten & Bewegen 2013 – 2017	15
Bijlage 2: Rollen van de gemeente	17
Bijlage 3: Het arrangementenmodel	17
Bijlage 4: Plattegrond met speel- en beweegplekken	18
Bijlage 5: Uitvoeringsagenda	19
Bijlage 6: Prestatie-indicatoren	20
Bijlage 7: Kaders lokaal sportakkoord	21
Bronvermelding	22

Hoofdstuk 1: Inleiding

Voor u ligt de beleidsnota Sporten & Bewegen 2020 van de gemeente Leiderdorp. In deze nota nemen we u mee in onze ambitie: meer inwoners die blijvend sporten en bewegen. Wat hiervoor nodig is, is aanwezig in de Leiderdorpse samenleving. Vrijwilligers, sportverenigingen, beweegaanbieders en maatschappelijke partners zoals scholen, buitenschoolse opvang (BSO) en Incluzio Leiderdorp¹ dragen ieder een steentje bij. Samen vormen zij, door gebruik te maken van de fysieke infrastructuur en gesteund door de zogenaamde programmatische elementen (levensloopgericht aanbod, een veilig sportklimaat etc.), het Leiderdorps beweeg- en sportkapitaal. Om dit kapitaal te laten renderen zetten we in op versterken en verbinden. Hoe we dat doen leest u in deze beleidsnota.

¹ De organisatie voor welzijn in Leiderdorp

Aanleiding

Het huidige sport- en beweegbeleid van Leiderdorp streeft drie hoofddoelstellingen na:

1. Het stimuleren van sporten en bewegen
2. Het gelijkwaardig behandelen van sportverenigingen
3. Het op afstand zetten van beheer en onderhoud van gemeentelijke sportvelden

De afgelopen jaren stonden vooral in het teken van doelstelling 2 en 3: het maken van afspraken met verenigingen. Met de meeste verenigingen zijn inmiddels afspraken gemaakt over huur, erfpacht, onderhoud en vervanging of zijn we in een vergevorderd stadium met het maken van zulke afspraken. Deze zijn voordelig om over te kunnen gaan naar waar het beleid uiteindelijk op is gericht: meer Leiderdorperse inwoners aan het sporten en bewegen krijgen én houden.

Het zetten van deze volgende stap in het beleid vraagt om nieuwe accenten, passend bij de huidige situatie. In het kader hiervan zijn lokale ontwikkelingen en trends interessant.

Lokale ontwikkelingen

Lokaal maken we een beweging in het sociaal domein. Door de decentralisaties is de gemeente sinds 1 januari 2015 verantwoordelijk voor bijna alle ondersteuning aan haar inwoners. Denk hierbij aan taken op het gebied van de Jeugdhulp, Passend onderwijs, Dagbesteding, Begeleiding en Werk en inkomen. Aan de hand van de doelstellingen in de Sociale Agendaⁱ (2017 – 2021) geeft de gemeente richting aan in het sociaal domein. Sporten en het verenigingsleven vormen een belangrijk onderdeel van wat we de basisinfrastructuur noemen. Deze basisinfrastructuur bestaat uit wat inwoners met en voor elkaar kunnen betekenen. Daarnaast ziet de Sociale Agenda sport als instrument om de gezondheid en het welzijn van inwoners te verbeteren én om sociale en maatschappelijke participatie te bevorderen.

Maatschappelijke ontwikkelingen

Naast lokale zijn er meer algemene veranderingen in de maatschappij zichtbaarⁱⁱ, onder andere: meer ongeorganiseerd/anders georganiseerd sporten, het karakter van het vrijwilligerswerk verandert, de aandacht voor een gezonde leefstijl neemt toe, de motorische vaardigheid van kinderen neemt af, we verrichten minder fysieke arbeid, de bevolking vergrijsd en de etnische samenstelling verandert. Welke keuzes moeten er gemaakt worden om hier met het Leiderdorperse sport- en beweegbeleid op in te spelen?

In deze context hebben we te maken met de beweging die plaatsvindt bij de Rijksoverheid. Het kabinet zet in op het realiseren van gezamenlijke ambities door samenwerkingsverbanden op te zetten. Daarom heeft het kabinet samen met de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en NOC*NSF een sportakkoord geslotenⁱⁱⁱ. Hiermee willen ze de organisatie en financiën van de sport toekomstbestendig maken. Dit doen ze aan de hand van zes ambities: inclusief sporten en bewegen (1), duurzame sportinfrastructuur (2), vitale sport- en beweegaanbieders (3), positieve sportcultuur (4), van jongs af aan vaardig in bewegen (5) en topsport (6) die inspireert. Ze motiveren gemeenten, sport- en beweegaanbieders en andere (potentiële) partners op lokaal niveau ambities te formuleren en deze te verwezenlijken door middel van een lokaal sportakkoord. Zie hoofdstuk 4 voor een toelichting hierover.

Aanbevelingen evaluatie

De uitkomsten van de evaluatie 'Sporten & Bewegen 2013 – 2017' (door het college vastgesteld in juli 2019) hebben we meegewogen bij de vormgeving van het nieuwe beleid. Uit deze evaluatie blijkt het volgende:

Doelstelling 1:

- Het is aannemelijk dat inzetten op het stimuleren van inwoners om te gaan sporten en bewegen bijdraagt aan het aantal inwoners dat sport en beweegt;
- Er zijn geen cijfermatige verschillen over de jaren heen, wel blijkt uit de cijfers dat er kwetsbare doelgroepen zijn die minder vaak aan beweeg- en sportnormen voldoen;
- De manier waarop we stimuleren, dus de activiteiten die we inzetten, zijn toe aan hernieuwde afstemming met de belanghebbenden: de ongeorganiseerde sporter, sportverenigingen en scholen.

Doelstelling 2 en 3:

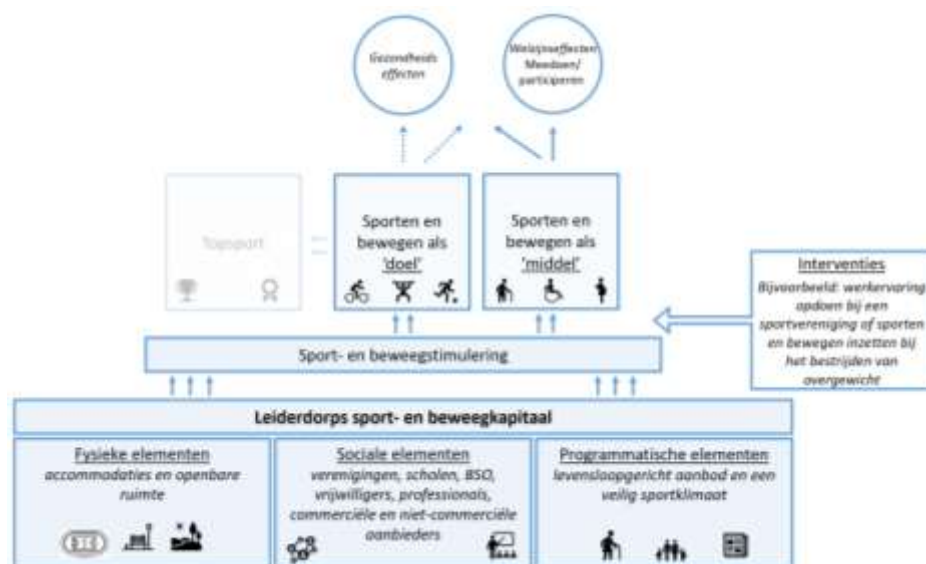
- Het arrangementenmodel is een hulpmiddel dat structuur geeft om op een gelijkwaardige en transparante wijze afspraken te maken met buitensportverenigingen met gelijksoortige kenmerken;
- We hebben minder prioriteit gegeven aan de andere factoren die van invloed zijn op de financiële situatie van zowel de buiten- als de binnensportverenigingen: een gezond ledenbestand, een toereikende organisatie van verenigingstaken, voldoende kennis en menskracht om de verenigingen op een adequate wijze te exploiteren, bestuurskracht en de professionaliteit van het bestuur.

Bijlage 1 bevat een factsheet van de evaluatie met een overzicht van alle activiteiten, prestatie-indicatoren, conclusies, aanbevelingen en ontwikkelingen in de periode van 2013 tot 2019.

Integraliteit

Het sport- en beweegbeleid heeft een relatie met andere beleidsterreinen. We verbinden het nadrukkelijk met het welzijns-, gezondheids-, jeugd-, onderwijs-, vrijwilligers-, subsidie-, speelruimte-, duurzaamheids- en het ruimtelijk beleid. Dit betekent dat deze nota onlosmakelijk verbonden is met de Sociale Agenda en de Ruimtelijke Structuurvisie^{iv}.

Figuur 1 Kaders van het Leiderdorpse sport- en beweegbeleid

Hoofdstuk 2: Kaders van het Leiderdorpse sport- en beweegbeleid

We starten met het in beeld brengen van de Leiderdorpse situatie door middel van een model^v (figuur 1). Dit model is afgeleid van het 'sportstimuleringsmodel'^{vi} en het 'sociale ontwikkelingsmodel' van de Vereniging Sport en Gemeente (VSG).

Leiderdorps sport- en beweegkapitaal

De basisstructuur voor het sport- en beweegbeleid bestaat uit het Leiderdorps sport- en beweegkapitaal. Hierin vormen het accommodatiebeleid samen met het ruimtelijke beleid één van de pijlers. In het voorgaande beleid hebben we prioriteit gegeven aan deze fysieke elementen van het kapitaal. De tijd is aangebroken om daarnaast aandacht te schenken aan de sociale en programmatische elementen. Los van elkaar zijn deze pijlers 'kansloos'. Ze zorgen met elkaar voor de mogelijkheid om in Leiderdorp te sporten en bewegen. Het laten renderen (maximaal benutten van het sport- en beweegkapitaal) van deze pijlers zorgt voor sport- en beweegstimulering in Leiderdorp en draagt op deze manier bij aan het behalen van onze ambitie.

Leiderdorps sport- en beweegkapitaal

Visie

Sporten en bewegen als doel

Allereerst zien we sporten en bewegen als waardevol in zichzelf. Dit geldt niet alleen voor actieve beoefening, maar bijvoorbeeld ook voor de vrijwilligersinzet en meer passieve vormen van betrokkenheid, zoals het aanmoedigen tijdens een wedstrijd. Sporten en bewegen is een doel op zichzelf en kent een eigenheid die voortvloeit uit een bijzondere combinatie van eigenschappen. Mensen sporten en bewegen namelijk om veel verschillende redenen: omdat ze het leuk vinden, omdat het plezier en ontspanning geeft, omdat ze fit willen zijn en blijven, voor de sociale contacten, voor de competitie, voor het verbeteren van de prestaties en ook voor de derde helft: de gezelligheid die sporten met zich meebrengt. De effecten op de gezondheid en het welzijn zijn impliciet aanwezig maar deze zijn niet het primaire doel (stippelpijl in figuur 1).

Sport en bewegen als doel

Sporten en bewegen als middel

Daarnaast zien we sporten en bewegen als middel om op andere beleidsterreinen doelstellingen te realiseren. Het bevorderen van gezondheid en welzijn is hierbij het streven. Dit past bij de beweging die we nastreven in het sociaal domein zoals beschreven in de Sociale Agenda. Hierin wordt sporten en bewegen gezien als instrument om de gezondheid en het welzijn van inwoners te verbeteren én om sociale en maatschappelijke participatie te bevorderen. Het gaat hierbij expliciet om de effecten.

Breedtesport

Met breedtesport bedoelen we alle vormen van sporten en bewegen, zowel in georganiseerd als in ongeorganiseerd verband, recreatief of competitief. We kiezen nadrukkelijk voor het stimuleren van breedtesport en niet van top- en beroepssport. We beseffen dat er vanuit topsport een stimulerende werking uitgaat die voor nieuwe aanwas zorgt in de breedtesport maar we willen gemeentelijke middelen voor een zo breed mogelijk deel van de samenleving beschikbaar stellen.

Interventies

Interventies staan apart omdat we willen benadrukken dat sporten en bewegen niet vanzelf wondermiddelen zijn bij de bestrijding of voorkoming van maatschappelijke problemen. Het zijn vaak een aantal 'werkzaam bestanddelen' die zorgen voor de positieve werking van sporten en bewegen. Het kan bijvoorbeeld bijdragen aan de persoonlijke ontwikkeling en effectief zijn bij het tegengaan, voorkomen en bestrijden van overgewicht. Dit vergt de weloverwogen inzet van een passende en (indien mogelijk bewezen) interventieⁱⁱ.

Verantwoordelijkheden

Veel inwoners sporten en bewegen uit zichzelf. Ze maken gebruik van het sport- en beweegkapitaal in onze gemeente: van sportvelden en wandel- en fietspaden tot het aanbod van verenigingen en ander sport- en beweegaanbieders. Hiervoor is het noodzakelijk dat dit kapitaal in stand wordt gehouden.

Sommige inwoners vragen een andere rol van de gemeente. De gemeente kan dan verschillende rollen hebben en per situatie kiezen voor een bepaalde rol. Dit is afhankelijk van de vraag, het belang en de verantwoordelijkheid die zij heeft of wil nemen. Globaal gezien zijn er vier rollen die de gemeente kan invullen: regisserend, faciliterend, stimulerend en participierend. Zie voor een uitwerking van deze verschillende rollen bijlage 2. Per doelstelling onderbouwen wij de rol die we invullen en wat we van betrokkenen verwachten.

Ambitie

Elke investering van de Leiderdorpse gemeenschap in sporten en bewegen heeft naast een maatschappelijke ook een sociaaleconomische waarde. Niet alleen de inwoner zelf profiteert maar ook de maatschappij (minder criminaliteit, toegenomen sociaal kapitaal, toegenomen leerprestaties en minder schooluitval), werkgevers (minder ziekteverzuim en hogere arbeidsproductiviteit), de gemeente (afgenomen zorgkosten, minder criminaliteit en meer sociaal kapitaal), de Rijksoverheid (via inkomstenbelastingen van hogere arbeidsproductiviteit en de sociale effecten) en de zorgverzekeraars (deels afgenomen zorgkosten)^{vii}. Het is hiervoor belangrijk dat inwoners aan de beweegnorm gaan voldoen voor de rest van hun leven^{viii}.

Onze ambitie is daarom om meer inwoners blijvend te laten sporten en bewegen. Dit houdt in dat inwoners die al sporten en bewegen dit blijven doen en inwoners die (nog) niet sporten en bewegen dit gaan doen. Dat is goed voor ontspanning en plezier, voor een zinvolle tijdsbesteding, voor de gezondheid, voor sociale contacten, voor de motorische ontwikkeling van kinderen, voor het zelfvertrouwen, voor de persoonlijke ontwikkeling, voor de weerbaarheid en voor het mentale en psychische welzijn.

Door in te zetten op het maximaal laten renderen van het sport- en beweegkapitaal beogen we dat meer inwoners gaan én blijven sporten en bewegen.

Uitgangspunten

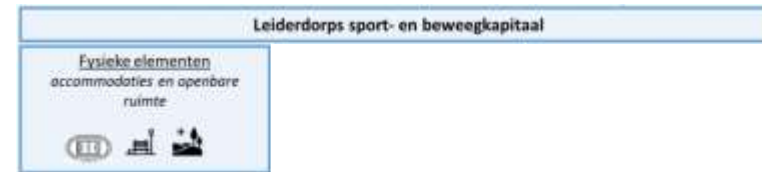
Na de uitwerking van de kaders door middel van een model en een toelichting op verantwoordelijkheden duiken we in het volgende hoofdstuk de diepte in met een uitwerking per relevante pijler uit het model. Achtereenvolgens komt er een antwoord op de vragen: Waar staan we nu? Waar willen we naar toe? En hoe gaan we dat bereiken (activiteiten, verantwoordelijkheden en verwachting van anderen)?

De volgende uitgangspunten gelden:

- We formuleren het 'wat' (meer mensen die blijvend sporten en bewegen) en laten het 'hoe' over aan inwoners, deskundigen, sport- en beweegaanbieders en maatschappelijke partners (bijvoorbeeld samenwerken en verbinden);
- We dagen onze partners uit om ook te kijken naar wat goed is voor de inwoners van Leiderdorp;
- We stimuleren onze partners om te kijken naar wat ze voor elkaar kunnen betekenen en waar ze elkaar kunnen versterken;
- We behouden (en versterken indien nodig en waar mogelijk) wat werkt en bijdraagt aan de ambitie.

Hoofdstuk 3: Het Leiderdorps sport- en beweegkapitaal

Fysieke elementen

Accommodaties

Inleiding

Binnensportverenigingen maken gebruik van gemeentelijke sportaccommodaties; zowel de velden als de 'kantinefaciliteiten' terwijl *buitensportverenigingen* over een eigen clubgebouw (de kantine, kleedkamers en douchefaciliteiten) beschikken en de velden huren en zelf onderhouden.

*Binnen-
sportvereniging
Buiten-
sportvereniging
Clubgebouw*

Sportfondsen Leiderdorp exploiteert en beheert de gemeentelijke binnensportaccommodaties zoals het zwembad en de sporthallen en –zalen. Onder de gemeentelijke buitensportaccommodaties vallen de sportvelden (inclusief fundering en drainagesysteem) en de daarbij behorende hekwerken, kunstverlichting en aanliggende verhardingen. Het clubgebouw valt hier dus niet onder, dat is in eigendom van de sportvereniging of (beheer)stichting. Onderhoud aan en vervanging van de clubgebouwen is derhalve een verantwoordelijkheid van de buitensportvereniging. De grond onder het gebouw is van de gemeente die deze in erfpacht uit geeft.

*Binnensport-
accommodatie
Buitensport-
accommodatie*

Waar staan we nu?

De volgende drie onderwerpen op het gebied accommodaties zijn van belang: het arrangementenmodel, de bezetting én toekomstbestendigheid van de accommodaties.

Het arrangementenmodel

In 2011 zijn in Leiderdorp regelingen en afspraken met de buitensportverenigingen in kaart gebracht (sportnotitie 'de Tussenstand'). Kaders voor het accommodatiebeleid, met als basis een gelijkwaardig en transparant systeem voor afspraken met verenigingen, schetst de Nota Sporten & Bewegen 2013 – 2017. Een concrete uitwerking hiervan geeft de sportnotitie 'Bewegingsruimte' (2015) met het zogenaamde arrangementenmodel. Zie bijlage 3 voor het arrangementenmodel en de maatschappelijke erfpachtcanon (2018) als aanpassing daarop.

*Arrangementen-
model*

Met de meeste buitensportverenigingen zijn de afspraken over huur, erfpacht en onderhoud inmiddels gemaakt. Destijds bleek al dat het in de praktijk lastig is om verschillende sportverenigingen onderling te vergelijken. Het arrangementenmodel is een hulpmiddel dat structuur geeft om op een gelijkwaardige en transparante wijze afspraken te maken met verenigingen met gelijksoortige kenmerken. Maar het arrangementenmodel is geen doel op zich. Daarom is er ruimte voor maatwerk en is er beargumenteerd afgeweken van het model.

Bezetting accommodaties

Sportaccommodaties vormen een belangrijk bestanddeel van het maatschappelijke vastgoed (accommodaties die ingezet worden voor activiteiten met een maatschappelijk belang). We constateren dat de bezettingsgraden van de sportaccommodaties wisselend zijn.

Toekomstbestendige accommodaties

Duurzaamheid De Duurzaamheidsagenda 2017 – 2025^{ix} beschrijft een thematische aanpak om in 2050 als Leiderdorp volledig CO₂-neutraal te zijn. Sportverenigingen vormen een ontmoetingsplek en kunnen hiermee als inspiratiebron dienen voor hun bezoekers. We bieden gratis ondersteuning om verenigingen te stimuleren verduurzamende maatregelen te nemen. Zo kunnen verenigingen sinds 2017 gebruik maken van een door de gemeente aangeboden energiescan inclusief monitoring. Deze biedt inzicht in het energieverbruik en mogelijke verduurzamingsmaatregelen (isolatie- en opwekkingsmogelijkheden). Om dergelijke maatregelen te financieren is een gemeentelijke stimuleringslening^x tegen een lage rente beschikbaar. Verschillende sportverenigingen hebben al gebruik gemaakt van dit aanbod.

Daarnaast wil de gemeente zelf ook het goede voorbeeld geven door een verduurzamingslag te maken voor de gemeentelijke eigendommen. Denk hierbij aan duurzaamheid als standaardcriterium bij inkoop en LED-sportveldverlichting.

Toegankelijkheid Het VN-Verdrag Handicap stelt sinds 14 juli 2016 dat alle gemeentelijke gebouwen toegankelijk moeten zijn. Leiderdorp adviseert hierover, stelt eisen aan gemeentelijke gebouwen/eigendommen en toetst deze. De gemeente is verantwoordelijk voor de toegang tot de accommodatie (de velden). De buitensportverenigingen zijn zelf verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van hun clubgebouw (kantine, kleedkamer, etc.).

Waar willen we naar toe?

Om inwoners een leven lang (blijvend) te kunnen laten sporten en bewegen is een functionele, beweegvriendelijke en duurzame sportinfrastructuur nodig.

Het arrangementenmodel

We handhaven het huidige arrangementenmodel omdat het voor zowel gemeente als buitensportverenigingen helderheid verschaft over waar zij staan en welke opgave er ligt.

Bezetting accommodaties

We vergroten het maatschappelijk rendement van de buitensportaccommodaties door sportverenigingen te stimuleren om ze zo breed en efficiënt mogelijk in te zetten. Hierdoor ontstaan enerzijds (extra) sport- en beweegmogelijkheden voor de ongeorganiseerde sporters en verbindingen met maatschappelijke partners (door de sportaccommodatie als setting te zien voor dagbesteding en activiteiten in de sfeer van werkbemiddeling, kinderopvang en jeugdzorg) en anderzijds een inkomstenbron voor de verenigingen.

Toekomstbestendige accommodaties

We streven naar een CO₂-neutrale gemeente in 2050.

Hoe gaan we dat bereiken?

Bezetting accommodaties

- We brengen partijen (sport, scholen, zorg, welzijn, commerciële partijen, etc.) samen en initiëren een onderzoek naar gezamenlijke ambities om de bezetting van (sport)accommodaties te optimaliseren (breder en efficiënter inzetten). Als middel zetten we het lokaal sportakkoord in (ambitie 2: een duurzame sportinfrastructuur);

Toekomstbestendige accommodaties

- Conform de duurzaamheidsagenda stimuleren we buitensportverenigingen om de accommodatie te verduurzamen en maken we een verduurzamingslag in de gemeentelijke eigendommen.

Openbare ruimte

Inleiding

Openbare ruimte Met openbare ruimte bedoelen we de ruimte die voor iedereen toegankelijk is.

Ongeorganiseerd sporten Ongeorganiseerd sporten en bewegen initieer je zelf of samen met familie, vrienden, collega's, buurtgenoten en/of kennissen. Je bepaalt zelf hoe, waar, wanneer en met wie je gaat sporten. *Anders georganiseerd* Anders georganiseerd sporten en bewegen biedt een maatschappelijke of commerciële partij, niet zijnde een vereniging, aan. Dit aanbod organiseert iemand anders, je meldt je hier bij aan. Bijvoorbeeld: sporten in een sportschool, fitnesscentra, buurt- en wijkcentrum. Deze activiteiten kunnen ook plaatsvinden in de openbare ruimte.

Waar staan we nu?

Steeds meer mensen in Nederland sporten en bewegen in de openbare ruimte. Dit zijn vooral de ongeorganiseerde of anders georganiseerde sporters. De groeiende belangstelling voor deze manier van sporten en bewegen komt voort uit flexibilisering en individualisering^{xi}.

De Leiderdorpse inwonersenquête 2019^{xii} bevestigt deze algemene trend: ongeveer 60% van de Leiderdorpers beweegt of sport wel eens in de openbare ruimte. Ongeveer de helft van deze sporters doet dit alleen, gevolgd door gezelschappen van minder dan 4 personen. De meest beoefende sporten in de openbare ruimte zijn wandelen (58%), fietsen (47%) en joggen (47%).

In Leiderdorp sporten en bewegen meer inwoners ongeorganiseerd of anders georganiseerd dan als lid van een sportvereniging. De meeste mensen sporten alleen of ongeorganiseerd (49%), gevolgd door sporten bij een fitnesscentrum of een andere commerciële aanbieder (38%), sporten als lid van een sportvereniging (31%) en anders georganiseerd (24%). Inwoners combineren deze verschillende manieren van sporten. De belangrijkste reden om ongeorganiseerd of anders georganiseerd te sporten is de behoefte aan flexibiliteit.

De open vraag: 'Waar heeft u behoefte aan wanneer u sport en beweegt in de openbare ruimte' levert uiteenlopende antwoorden op. Het meeste belang hechten inwoners aan veilige, autoluwe, rustige en goed onderhouden fiets- en wandelpaden. Suggesties voor verbetering zijn het verbinden van wandel/fiets gebieden met elkaar en (meer) beweeg/fitness toestellen. Voldoende verlichting en geen loslopende honden zijn ook terugkerende signalen.

Onderhoud openbare ruimte

Om ongeorganiseerde sporters te faciliteren onderhouden we de openbare ruimte goed. In de Beheervisie openbare ruimte is vastgelegd dat we de openbare ruimte volgens beeldkwaliteitsniveau B beheren^{xiii}. Over het algemeen zijn de bewoners tevreden of gematigd tevreden over de verschillende aspecten van onderhoud van de openbare ruimte (Leiderdorpse inwonersenquête 2015, 2017 en 2019). Relevant zijn onderhoud van het groen en onderhoud speeltoestellen, zie bijlage 6.

Beweegtoestellen

Het speelruimtebeleid^{xiv} creëert mogelijkheden om te spelen, bewegen en sporten in de openbare ruimte. In bijlage 4 staan de beweegtoestellen, basketbalveldjes, pannaveldjes, hockeyveldjes, skateparken, tafeltennistafels en voetbalveldjes per wijk weergegeven.

Ruimtelijke Structuurvisie en Omgevingswet

De huidige Ruimtelijke Structuurvisie^{iv} beoogt de openbare ruimte, in samenwerking met bewoners, zo in te richten dat deze bewegen faciliteert en stimuleert. Daarbij staan we aan de vooravond van de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Deze Wet heeft als doel een gezonde fysieke leefomgeving bereiken en in stand houden.

*Ruimtelijke
Structuurvisie*

Omgevingswet

Recreëren

Het recreatiebeleid draagt onder andere bij aan het wandelknooppuntensysteem, het fietsknooppuntensysteem en het sloepennetwerk. Met deze recreatieve netwerken verbinden we onze grote groengebieden met elkaar. Deze routes worden gebruikt om te sporten en bewegen.

Waar willen we naar toe?

Het behouden en daar waar mogelijk versterken van een beweegvriendelijk openbare ruimte die bijdraagt aan (blijvend) sporten en bewegen.

Hoe gaan we dat bereiken?

Onderhoud openbare ruimte

- We zien er op toe dat de openbare ruimte goed (beeldkwaliteitsniveau B) wordt onderhouden;

Beweegtoestellen

- We onderhouden de beweegtoestellen en we gaan reserveren voor vervanging;
- Bij vervanging of groot onderhoud van het beweegtoestel evalueren we de behoefte naar de aard en locatie van het beweegtoestel;

Omgevingswet

- In de komende jaren geeft de gemeente Leiderdorp invulling aan de visie van de Omgevingswet. We kijken nadrukkelijk naar hoe we sporten en bewegen in de openbare ruimte kunnen (blijven) faciliteren;

Recreëren

- We onderzoeken, binnen bestaande budgetten, de mogelijkheid om routes aan elkaar te verbinden en deze te markeren. Met inwoners bepalen we een geschikte route van verschillende lengtes.

Sociale elementen

Met de sociale elementen bedoelen we de inzet van verschillende partners gericht op (meer en blijvend) sporten en bewegen.

Verenigingen

Inleiding

Leiderdorpse sportverenigingen zijn belangrijk voor Leiderdorp. Het is een ontmoetingsplaats voor zowel sportende als voor niet-sportende inwoners. Verenigingen laten met de hulp van vele vrijwilligers talloze leden met veel plezier sporten en bewegen. Daarnaast organiseren zij jeugdkampen, avondvierdaagse en andere activiteiten voor alle leeftijden. Het is een plaats om sociale vaardigheden op te doen en iets te leren. Hiermee hebben sportverenigingen een maatschappelijke rol en leveren ze een belangrijke bijdrage aan onze samenleving.

De Leiderdorpse inwonersenquête 2019 laat zien dat er in Leiderdorp relatief meer vrijwilligers bij sportverenigingen actief zijn in vergelijking met andere organisaties (bijvoorbeeld zorg- en dienstverlening of het onderwijs).

De term vitaliteit komt in verschillende hoedanigheden voor: 'de vitale vereniging' uit het arrangementenmodel en de 'vitaliteitscoach' van Inluzio Leiderdorp. We introduceren hier een nieuwe definitie van 'vitaal'. Met een vitale sportvereniging^{xv} bedoelen we een vereniging die haar continuïteit voor zowel de korte als de lange termijn waarborgt. Door organisatorische en financiële gezondheid is zij in staat een bijdrage te leveren aan sport- en beweegdoelstellingen én bredere maatschappelijke thema's. Denk hierbij aan wat de vereniging kan betekenen voor de samenleving op het gebied van welzijn, gezondheid en van bijvoorbeeld kwetsbare doelgroepen. Voor de volgende vitaliteitsaspecten is aandacht: strategie en beleid, leden, organisatie, aanbod, accommodatie, financiën, maatschappelijke betrokkenheid en samenwerking.

*Vitale
sportvereniging*

Waar staan we nu?

Uit de Sport Toekomstverkenning (2018) blijkt dat (traditionele) sportverenigingen onder druk komen te staan. Enerzijds heeft dit te maken met de verwachting dat mensen in 2030 minder vaak lid zijn van een sportvereniging^{xvi}. Nederlanders willen dan vooral individueel of in een zelfgeorganiseerde groep sporten. Anderzijds komt het vrijwilligerswerk in de sport onder druk te staan: de komende jaren zal het aantal vrijwilligers gelijk blijven of licht dalen maar de behoefte aan flexibiliteit onder vrijwilligers wordt groter^{xvii}. De Leiderdorpse inwonersenquête laat zien dat het aantal vrijwilligers die zegt actief te zijn bij sportverenigingen in 2019 (23%) is afgenomen in vergelijking met 2017 (31%) en 2015 (34%).

Verenigingsondersteuning

Verenigingen hebben uiteenlopende ondersteuningsvragen: van het opnemen van 'speciale' doelgroepen binnen de vereniging, het inspelen op vergrijzing/afname aantal leden/minder jeugdleden of juist meer leden, vraag naar vrijwilligers (én bestuursvrijwilligers), het inspelen op de veranderde behoefte van vrijwilligers, vernieuwing van lidmaatschapsvormen tot toekomstbestendigheid. Inclusio Leiderdorp heeft onder andere de taak clubs en verenigingen hierbij te ondersteunen.

Waar willen we naar toe?

Verenigingsondersteuning

Sportverenigingen staan blijvend voor de uitdaging om vitaal te blijven. Een belangrijke voorwaarde om dit te kunnen doen is in spelen op maatschappelijke veranderingen (zoals wetgeving, behoefte van inwoners, klimaat, technische ontwikkelingen). Zij zijn zelf verantwoordelijk voor de keuzes die zij hierin maken. Een verenigingsmonitor (met vitaliteitsindex) kan uitsluitsel geven over de specifieke ondersteuningsbehoefte en vraagstukken per vereniging. Zo brengen we in beeld hoe het ervoor staat met de vitaliteit per vereniging. Verenigingen kunnen wanneer ze de vraagstukken niet zelf opgelost krijgen voor ondersteuning terecht bij sportbonden, Inclusio Leiderdorp en de gemeente.

Hoe gaan we dat bereiken?

Verenigingsondersteuning

- We zetten een verenigingsmonitor met vitaliteitsindex (0-meting) in. Dit doen we omdat we het belangrijk vinden dat sportverenigingen zichzelf nu én in de toekomst kunnen redden (toekomstbestendigheid van de sportvereniging én de buitensportaccommodatie). De resultaten worden met de verenigingen besproken;

- Ondersteuning is gericht op het versterken van de vitaliteit van de sportvereniging of beweeg- en sportaanbieder;
- We sluiten aan bij vragen en initiatieven van sportverenigingen of beweeg- en sportaanbieders;
- Sportverenigingen kunnen voor ondersteuning terecht bij sportbonden, Inclusio Leiderdorp en de gemeente;
- We stimuleren onze partners om te kijken naar wat ze voor elkaar kunnen betekenen en waar ze elkaar kunnen versterken;
- We stimuleren verenigingen om zich, naast dat ze dit inherent al doen, meer maatschappelijk in te zetten;
- We faciliteren bijeenkomsten voor sportverenigingen en sport- en beweegaanbieders afzonderlijk én bijeenkomsten voor sportverenigingen, sport- en beweegaanbieders en andere maatschappelijke partners om samen van elkaars kennis en kunde te leren;
- We zetten het lokale sportakkoord (ambitie 3: vitale sport- en beweegaanbieders) in als middel om gezamenlijke ambities te formuleren en te verwezenlijken.

Scholen en buitenschoolse leeromgevingen

Inleiding

Hoe jonger in het leven aangeleerd om te sporten en bewegen, hoe langer er geprofiteerd kan worden van de fysieke waarde^{xviii}. Bovendien ontstaan achterstanden in beweegvaardigheid soms al op jonge leeftijd en blijken deze lang door te werken. Het meeste profijt is dus te behalen bij het investeren in bewegen en sporten op jonge leeftijd. In principe zijn alle kinderen leerplichtig en gaan zij allemaal naar school. Om deze reden neemt het bewegingsonderwijs (gym op school) een bijzondere positie in als het gaat over *'jong geleerd is oud gedaan'*.

Er zijn vanuit de Rijksoverheid wel kerndoelen geformuleerd met betrekking tot het bewegingsonderwijs maar er is geen wettelijke norm voor de hoeveelheid te realiseren lestijd voor bewegingsonderwijs op de basisschool. Uitgaande van het huidige landelijke onderwijsbeleid is de richtlijn dat kinderen op de basisschool twee keer 45 minuten per week bewegingsonderwijs krijgen^{xix}. Het blijft de eigen verantwoordelijkheid van scholen om aan hieraan te voldoen en of zij gymlessen laten verzorgen door vakleerkrachten of leerkrachten met een aantekening lichamelijk onderwijs.

Waar staan we nu?

Spelen en bewegen is minder vanzelfsprekend geworden in het dagelijks leven van kinderen. Uit onderzoek bij kinderen blijkt de wekelijkse hoeveelheid bewegen en de opgebouwde bewegingsbekwaamheid (motorische vaardigheden) in de afgelopen decennia zijn afgenomen^{xx}.

Bereiken van basisschoolkinderen

In het kader van *'jong geleerd is oud gedaan'* zetten we sinds 2014 in op het bereiken van basisschoolkinderen. Dit doen we door middel van het jaarlijks beschikbaar stellen van een bedrag van €60.000 (afhankelijk van het leerlingenaantal) voor scholen. Met deze 'regeling sport- en beweegstimulering in het basisonderwijs' kunnen scholen de kwaliteit van de bestaande gymnastieklessen verbeteren en/of onder schooltijd extra sport- en beweegactiviteiten voor leerlingen organiseren. Daarnaast focust Includio Leiderdorp zich op het stimuleren van bewegen bij kinderen.

Waar willen we naar toe?

Bereiken van basisschoolkinderen

Leren doe je niet alleen op school, dat doe je overal en altijd, een leven lang. In de levensjaren waarin veel kinderen (4 tot 13 jaar) de basis van beweeggedrag en motorische fitheid leggen, brengen ze een deel van hun tijd door op een

buitenschoolse opvang (tussen school, voor- en naschools en tijdens schoolvakanties).

Het is belangrijk om kinderen kennis te laten maken met een breed aanbod aan sporten en bewegen waardoor ze ervaren wat hen het meeste aanspreekt. Dit legt de basis voor een leven lang sporten en bewegen. Er ligt een potentieel om kinderen nieuwsgierig(er) en betrokken(er) te maken wanneer scholen en buitenschoolse (leer)omgevingen (bijvoorbeeld BSO's en verenigingen) samenwerken en het aanbod en aanpak op elkaar zijn afgestemd. Er is dan sprake van een drietrapsraket: met een les onder schooltijd, extra activiteiten die daarop aansluiten en uiteindelijk de mogelijkheid voor verdere deelname bij een vereniging of sport- en beweegaanbieder.

Hoe gaan we dat bereiken?

Bereiken van basisschoolkinderen

- We passen de regeling 'sport- en bewegingsstimulering in het basisonderwijs' aan zodat deze aansluit bij de huidige regeling van de Rijksoverheid (de financiering komt vanuit Brede Regeling Combinatiefuncties²) en ambitie van de gemeente;
- We stimuleren afstemming en samenwerking tussen schoolse en buitenschoolse (leer)omgevingen. Een lokaal sportakkoord (ambitie 5: van jongs af aan vaardig in bewegen) zetten we in als middel.

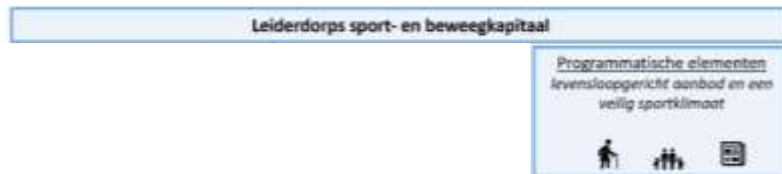
Drietrapsraket

² de Brede Regeling Combinatiefuncties is bedoeld voor de inzet van functionarissen die verschillende sectoren met elkaar verbinden. Zij maken een verbinding tussen sport- en beweegaanbieders en andere sectoren zoals zorg, welzijn, jeugdzorg en kinderopvang en onderwijs.

Programmatische elementen

Met programmatische elementen bedoelen we alles wat er overblijft: het levensloopgerichte aanbod en een veilig sportklimaat.

Levensloopgericht aanbod

Inleiding

Levensloopgericht aanbod zorgt er voor dat iedereen – mensen met verschillende achtergronden, jeugd en volwassenen, met of zonder beperking, in kwetsbare situaties en in sterke posities – gebruik kan (blijven) maken van sport- en beweegaanbod.

In 2017 heeft de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport na advies van de Gezondheidsraad een nieuwe beweegrichtlijn ingevoerd^{xxi}.

Deze beweegrichtlijn adviseert volwassenen om minstens 2,5 uur per week matig intensief te bewegen. Voor kinderen is de richtlijn minstens een uur per dag. Kinderen en volwassenen krijgen ook het advies om spier- en botversterkende activiteiten te doen, voor ouderen gecombineerd met balansoefeningen. Verder wordt iedereen aangeraden om blijvend meer te bewegen en minder stil te zitten. Zie figuur 2.

Figuur 2 Beweegrichtlijn 2017

Waar staan we nu?

Jongeren

Wat zeggen de cijfers over Leiderdorp:

- Er zijn (nog) geen cijfers over beweegrichtlijnen bij jongeren beschikbaar;
- Van de 10/11 jarige jongeren (groep 7) doet 89% wekelijks aan sport in 2017^{xxii} en 92% in 2018 (ongeveer 9 van de 10);
- Van de jongeren (11 – 18 jaar) sport 81% minimaal eens per week en 78% is lid van een sportvereniging in 2013^{xxiii} (beide ongeveer 8 van de 10).

De meeste jongeren die sporten doen dit als lid van een sportclub. We constateren dat er vanaf 12 jaar een grote uitstroom plaatsvindt die per sport sterk verschilt.

Volwassenen (19 tot en met 64 jaar)

Wat zeggen de cijfers over Leiderdorp:

- Van de volwassenen voldoet 62% aan de beweegrichtlijn 2017. Dit betekent dat ongeveer 3 op de 5 volwassenen *wel* aan de richtlijnen voldoet, en 2 op de 5 *niet*. Deze score is hoger dan het landelijke gemiddelde van 56% (2016^{xxiv}).

Vooraf laagopgeleide volwassenen en werklozen, arbeidsongeschikten, inwoners in de bijstand en inwoners die moeite hebben met rondkomen voldoen minder vaak aan de beweegrichtlijnen^{xxv}.

Ouderen (65 plus)

Wat zeggen de cijfers over Leiderdorp:

- Van de ouderen (65 plus) in Leiderdorp voldoet 35% aan de beweegrichtlijn 2017. Deze score is lager dan het landelijke gemiddelde van 37% (2016^{xxv}). Dit betekent dat ongeveer 1 op de 3 wel ouderen *wel* aan de richtlijnen voldoet en 2 op de 3 *niet*.

Vooraf ouderen met een niet-westerse achtergrond en ouderen die moeite hebben met rondkomen voldoen minder vaak aan de richtlijnen^{xxvi}.

Levensloopgericht aanbod

Niet iedereen heeft gelijke kansen en mogelijkheden. Hierboven staan de groepen in Leiderdorp die minder vaak voldoen aan de beweegrichtlijnen^{xxvi} en minder vaak sporten^{xxvii}. Zoals beschreven in de Sociale Agenda willen we dat iedereen meedoet aan de samenleving en zo lang mogelijk regie houdt op het eigen bestaan. Daarom nemen we de kwetsbaarste mensen aan de hand en stimuleren we ze om te sporten en te bewegen. Verschillende partners en regelingen bieden hier ondersteuning bij.

Partners

Incluzio Leiderdorp werkt aan het verhogen van de duurzame sport- en beweegdeelname van de Leiderdorpse inwoners voor wie dat niet of minder vanzelfsprekend is. De eerste lijn zorg (huisarts en fysiotherapeut), maatschappelijke partners en commerciële partners spelen hier ook een rol in. We constateren dat er een kans ligt in het verbinden en versterken van de samenwerking en het aanbod tussen de afzonderlijke partners.

Regelingen

Niet alle inwoners kunnen een lidmaatschap, de aanschaf van verplichte teamkleding of de benodigde sportattributen bekostigen. De gemeente Leiderdorp heeft uitgesproken het belangrijk te vinden dat iedereen, onafhankelijk van zijn of haar inkomen, mee kan doen. Daarom kunnen inwoners met een laag inkomen een tegemoetkoming ontvangen voor de kosten van deelname aan sport-, culturele of educatieve activiteiten. De uitvoeringsorganisatie Werk en inkomen en Incluzio Leiderdorp spelen een belangrijke rol bij de toeleiding naar ondersteuning en minimaregelingen voor inwoners met een laag inkomen.

Waar willen we naar toe?

Een zo veel mogelijk inclusief sport- en beweegaanbod waardoor sporten en bewegen voor iedereen toegankelijk is.

Hoe gaan we dat bereiken?

Levensloopericht aanbod, partners en regelingen

- We stimuleren verbinding en samenwerking tussen alle partners door gezamenlijke ambities te formuleren met een lokaal sportakkoord als middel (ambitie 1: inclusief sporten en bewegen).

Veilig sportklimaat

Inleiding

Met een veilig sportklimaat bedoelen we een klimaat waarin iedereen met plezier, veilig, eerlijk en zorgeloos kan sporten. Zonder uitsluiting en discriminatie. Hierbij hoort een bekwaam bestuur, een vertrouwenspersoon en handhaving van alcohol-, drugs- en rookbeleid.

*Veilig
sportklimaat*

Waar staan we nu?

In de afgelopen jaren is er via sportbonden en het NOC*NSF veel geïnvesteerd in het creëren en borgen van een veilig sportklimaat^{xxviii}. Verenigingen kunnen bijvoorbeeld in aanmerking komen voor de Gratis VOG regeling indien de vereniging preventief beleid heeft: gedragsregels, een duidelijk aannamebeleid en een vertrouwenscontactpersoon^{xxix}. Net zoals de afgelopen jaren nemen wij hier geen actieve rol in en sluiten we aan bij het aanbod van de sportbonden en NOC*NSF. Indien er behoefte is kan het sportakkoord ambitie 4: positieve sportcultuur als middel worden ingezet.

Interventies

Inleiding

Met een interventie bedoelen we een sportsimuleringsproject dat gericht is op een bepaalde doelgroep. De sport- en beweegsector kan hier enerzijds een rol in spelen doordat er bijvoorbeeld bij een sportvereniging werkzaamheden uitgevoerd kunnen worden door mensen zonder werk. Anderzijds kan sporten en bewegen ingezet worden om de gezondheid of het welzijn te bevorderen.

Waar staan we nu?

Er zijn inmiddels verschillende interventies vanuit verschillende hoeken opgestart. Denk bijvoorbeeld aan 'lekker in je lijf' (fysiotherapiepraktijk, gemeenten, Zorg en Zekerheid en GGD Hollands Midden^{xxx}), welzijn op recept (huisartsen, Incluzio Leiderdorp) en medische fitness (huisarts, fysiotherapeut).

Waar willen we naar toe?

Sporten en bewegen wordt ingezet als middel om gezondheid en het welzijn van inwoners te verbeteren én om sociale en maatschappelijke participatie te bevorderen.

Hoe gaan we dat bereiken?

- We houden samen met partners de bestaande interventies tegen het licht: wat is het aanbod, wat zijn knelpunten en waar liggen mogelijkheden. Indien nodig en gewenst zetten we in op het verbinden versterken van deze interventies;
- Zodra er een initiatief is voor een nieuwe interventie die bijdraagt aan de gestelde doelen, dan onderzoeken we op welke manier we hieraan kunnen bijdragen;

Hoofdstuk 4: Financieel kader

Waar staan we nu?

Directe financiële middelen

In onderstaande tabel staan de bedragen (in euro's) om onze ambities in de komende jaren te realiseren.

	2020	2021	2022	2023	2024
Budget benodigd per activiteit					
Bezetting accommodaties	PM ³	PM	PM	PM	PM
Reserveren vervanging beweegtoestellen	2.750 ⁴	2.750	2.750	2.750	2.750
Vitaliteitsmeting	7.500	-	-	-	7.500
Interventies	PM ⁵	PM	PM	PM	PM

In onderstaande tabel staan de fte's uit de Brede Regeling Combinatiefuncties en het bedrag (in euro's) dat reeds is ingezet en begroot.

	2020	2021	2022	2023	2024
Fte's of budget reeds ingezet en begroot					
Bereiken van basisschoolkinderen	60.000/1 fte ⁶	60.000/1 fte	60.000/1 fte	60.000/1 fte	60.000/1 fte
Incluzio Leiderdorp	1,45 fte ⁵	1,45 fte	1,45 fte	1,45 fte	1,45 fte
Stimuleringsmiddelen⁷	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000

Daarnaast is er vanuit het minimabeleid budget beschikbaar voor inwoners met een laag inkomen voor een tegemoetkoming in de kosten van deelname aan sport- en beweegactiviteiten.

Indirecte financiële middelen

Door middel van het arrangementenmodel zijn er afspraken gemaakt met de buitensportverenigingen over huur, erfpacht en onderhoud van de accommodatie. Ze krijgen een korting op de huur en erfpacht in ruil voor het uitvoeren van taken op het gebied van onderhoud en vervanging. Op deze manier hebben we, op een indirecte manier, financiële middelen bij de buitensportverenigingen gelegd voor de instandhouding van het fysieke kapitaal.

³ Afhankelijk van wat er nodig blijkt te zijn na overleg met partijen;

⁴ Twee beweegtoestellen en over 15 jaar 20.000 per beweegtoestel nodig;

⁵ Afhankelijk van onderzoek wat er nodig is en een eventueel nieuwe interventie;

⁶ Middelen afkomstig uit de Brede Regeling Combinatiefuncties;

⁷ Per 1-1-2019 bij Incluzio Leiderdorp

Wat gaan we doen?

Zie bijlage 5 voor een uitvoeringsagenda.

Directe prestatie-indicatoren

Een nulmeting van de ambitie 'meer inwoners die blijvend sporten en bewegen' staat in prestatie-indicatoren weergegeven in bijlage 6.

Indirecte prestatie-indicatoren

Alle eerdergenoemde activiteiten dragen naar verwachting (individueel of gezamenlijk) bij aan het behalen van onze ambitie. Dit is echter geen één-op-één relatie. We hebben meer invloed op de activiteiten die we uitvoeren dan op het uiteindelijke aantal inwoners dat blijvend sport en beweegt. Om deze reden hebben we in bijlage 6 ook prestatie-indicatoren opgenomen die gericht zijn op de activiteiten.

Lokaal sportakkoord

Zoals genoemd in de inleiding stimuleert de Rijksoverheid gemeenten, sport- en beweegaanbieders en andere (potentiële) partners om op lokaal niveau ambities te formuleren en hier samen uitvoering aan te geven door middel van een lokaal sportakkoord. Mochten er op regionaal niveau ambities zijn dan kunnen deze regionaal uitgewerkt worden.

De gemeente kan namens de lokale partijen budget aanvragen (€ 15.000,- per gemeente) om een procesbegeleider in te huren. Deze 'sportformateur' heeft de taak om diverse partijen aan tafel te krijgen en het gesprek over de invulling van een sportakkoord en de afspraken daarbinnen te faciliteren. Als er een sportakkoord gesloten is maakt Leiderdorp aanspraak op een uitvoeringsbudget van € 10.000 (op basis van 27.000 inwoners). Zie bijlage 7 met de kaders voor een lokaal sportakkoord.

Bijlages

Bijlage 1: Factsheet evaluatie nota Sporten & Bewegen 2013 – 2017

Evaluatie nota 'Sporten & Bewegen' 2013 – 2017

De evaluatie heeft tot doel inzicht te bieden in hoeverre de gestelde doelen uit de nota 'Sporten & Bewegen 2013 – 2017' zijn gerealiseerd en effect hebben gehad. Aan de hand van de uitkomsten van deze evaluatie maken we keuzes voor het nieuw op te stellen beleid.

Het vigerende sportbeleid streeft de volgende doelen na:

1. Wij stimuleren onze inwoners te gaan sporten en bewegen
2. Wij streven naar een gelijkwaardige behandeling van sportverenigingen
3. Het beheer en onderhoud van gemeentelijke sportvelden zetten wij op afstand

Doelstelling 1: Wij stimuleren onze inwoners te gaan sporten en bewegen

Ingezette activiteiten

p. 4 - 10

1. Wij kennen Sportfondsen Leiderdorp een bijdrage toe voor bewegwijzering en uitvoering van sportstimuleringsstaken;
2. Er zijn subsidiemogelijkheden voor sport- en beweegactiviteiten;
3. We faciliteren sporters in ongeorganiseerd verband;
4. We bieden verenigingsondersteuning;
5. We gaan actief op zoek naar nieuwe financiële impulsen.

Prestatie - indicatoren

p. 3 - 6

- Er zijn geen verschillen tussen de diverse beweeg- en sportnormen gemeten door de GGD in 2012 en 2016 (leeftijdscategorie 19 jaar en ouder);
- Tussen 2015 en 2017 is er in Leiderdorp (inwonersenquête) geen verandering zichtbaar wat betreft het voldoen aan verschillende beweeg- en sportnormen;
- Er zijn duidelijke 'kwetsbare groepen' die minder vaak aan beweeg- en sportnormen voldoen: ouderen (vooral met een niet-westerse migratieachtergrond, ongehuwden of weduwen/weduwnaars), lager opgeleiden, lagere inkomens, werklozen en arbeidsongeschikten;
- Risicogroepen voor inactiviteit en weinig sporten zijn jongeren uit eenoudergezinnen en zelfstandig/anders wonende jongeren, jongeren met laag opgeleide ouders of waarvan één of geen van beide ouders werkt en niet-westerse allochtonen;

Doelmatigheid

p. 10

Het is onmogelijk vast te stellen of er een verband is tussen de activiteiten die uitgevoerd zijn en het percentage sport- en beweegdeelname in Leiderdorp. Wel is het *aannemelijk* dat de activiteiten hebben bijgedragen aan het stimuleren van onze inwoners om te gaan sporten en bewegen.

Aanbevelingen

p. 11

- Neem beweegrichtlijnen als prestatie-indicator op (voor zowel jongeren, volwassenen als ouderen);
- Heb aandacht voor de kwetsbare doelgroepen: (1) ouderen (vooral met een niet-westerse migratieachtergrond, ongehuwden of weduwen/weduwnaars), lager opgeleiden, lagere inkomens, werklozen en arbeidsongeschikten, (2) jongeren uit eenoudergezinnen, zelfstandig/anders wonende jongeren, jongeren met laag opgeleide ouders of waarvan één of geen van beide ouders werkt en niet-westerse allochtonen, en (3) de doelgroep met een chronische aandoening.
- Onderzoek welk middel, anders dan een subsidieregeling, kan bijdragen aan het behalen van maatschappelijke doelen door sportverenigingen/sportaanbieders (ook gericht op de langere termijn van opgestarte activiteiten);
- Bepaal of de resultaten van de inwonersenquête voldoende informatie geven voor het bepalen van de behoefte en wensen van sporters in ongeorganiseerd of anders georganiseerd verband. Bevraag, indien nodig, het burgerpanel om dit nader te specificeren. Bepaal vervolgens of en hoe de gemeente deze groep kan faciliteren, neem de suggesties van de klankbordgroep over het gebruik van de openbare ruimte hierin mee;
- Onderzoek welke behoefte er is bij sportverenigingen. Bepaal aan de hand hiervan welke verenigingsondersteuning wenselijk is;
- Maak keuzes over hoe de extra formatie, die per 1 januari 2019 voortkomt uit de nieuwe Brede Regeling Combinatiefuncties, ingevuld wordt.

Doelstelling 2: Wij streven naar een gelijkwaardige behandeling van sportverenigingen en doelstelling 3: Het beheer en onderhoud van gemeentelijke sportvelden zetten wij op afstand

Uitgangspunten doelstelling 2 en 3

p. 13

- Alle kosten voor de exploitatie en het onderhoud – en op langere termijn ook de vervanging – van de gemeentelijke sportvelden worden in zijn geheel gedekt door de opbrengsten uit verhuur;
- Met behulp van maatschappelijke tarieven werkt de gemeente stapsgewijs toe naar een kostendekkend tarief;
- Vervanging van de kleedaccommodatie en clubgebouw komen geheel voor rekening van de sportvereniging.

Welke ontwikkelingen in Leiderdorp, de Leidse Regio, Holland Rijnland en de Rijksoverheid zijn relevant nadat het huidige sportbeleid in 2013 was vastgesteld?

Relevante ontwikkelingen, voor de vorming van nieuw beleid, hebben zich voorgedaan op 3 niveaus:

1. Lokaal: sociale agenda, convenant rookvrije generatie;
2. Regionaal: lekker in je lijf, gecombineerde leefstijl interventies;
3. Nationaal: nieuwe beweegrichtlijn 2017, nieuwe omgevingswet, sport toekomstverkenning, nationaal sportakkoord, nationaal preventieakkoord.

p. 22-25

Aanbevelingen

p. 26-27

- Aanbevolen wordt te onderzoeken of er voldoende aanbod is na het programma 'Lekker in je lijf';
- Neem de nieuwe beweegrichtlijn 2017 op als prestatie-indicator in de nieuwe beleidsnota;
- Zorg ervoor dat sport en bewegen onderdeel uitmaakt van de nieuwe Omgevingswet in Leiderdorp;
- Bediscussieer de uitkomsten van de Sport Toekomstverkenning met sportverenigingen, sport- en beweegaanbieders en bepaal wat nodig is voor de toekomst van de sport in Leiderdorp;
- Onderzoek in hoeverre partners in Leiderdorp zich herkennen in de ambities van het Nationaal Sportakkoord en de behoefte hebben om een lokaal akkoord te sluiten. De klankbordgroep ziet kansen in een lokaal sportakkoord. De onderwerpen inclusief sporten en bewegen, van jongs af aan vaardig in bewegen, een duurzame sportinfrastructuur en vitale sport- en beweegaanbieders worden aangestipt door de klankbordgroep.
- Onderzoek met collega's binnen het sociaal domein en Leiderdorpse partners in hoeverre een gezamenlijk 'sport- en gezondheidsakkoord' passend is voor Leiderdorp;
- Onderzoek op welke wijze sport- en beweegaanbieders al bijdragen aan gemeentelijke doelen op andere beleidsterreinen (bijvoorbeeld gezondheidsbeleid, jeugdbeleid of onderwijsbeleid). Inventariseer wat de kansen, krachten en knelpunten zijn wanneer het gaat over het behalen van maatschappelijke doelen.

Arrangementenmodel – sportnotitie 'Beweegruimte'

p. 14

	De gebruiksarrangementen			
	De afhankelijke vereniging	De uitbater vereniging	De sterke vereniging	De onafhankelijke vereniging
Velden: vervanging	Gemeente	Gemeente	Vereniging	Vereniging
Velden: onderhoud	Gemeente	Vereniging	Vereniging	Vereniging
Vorm gebruik grond	Huur	Huur	Erpacht	Erpacht
€ gebruik grond	Symbolisch	Symbolisch	Symbolisch	Marktconform
Verhuur aan derden	Gemeente	Gemeente	Vereniging	Vereniging

Tuistichting:

- Verhuur aan derden: zolang de gemeente de vereniging een vervangingsbijdrage voor de sportaccommodatie toekent of zelf de vervanging organiseert, kunnen inkomsten uit verhuur van de accommodatie aan andere gebruikers dan de betreffende vereniging de gemeente toe

Aanbevelingen

p. 22

Aanbevelingen

- Rond de afspraken met alle verenigingen in de sportnotitie af;
- Inventariseer of en wat er nodig is voor binnensportverenigingen, SFL is hierbij een voorname gesprekspartner;
- Verkrijg inzicht in de vitaliteit van sportverenigingen. Niet alleen om kaders te geven aan het wel of niet maken van uitzonderingen op het arrangementenmodel, maar ook om de belangrijke rol van sport in de samenleving nu en in de toekomst te waarborgen (zowel gericht op de sociale kant als de fysieke kant (investerings)).

Doelmatigheid

p. 18

Er is duidelijk een verband tussen de uitgevoerde activiteiten, 'het gelijkwaardig behandelen van sportverenigingen' en 'het beheer en onderhoud van gemeentelijke sportvelden op afstand zetten'. Het belang van de Leiderdorpse sportverenigingen voor de samenleving heeft altijd meegewogen bij het maken van afspraken. Hierdoor bestaan er nog steeds verschillen in afspraken met gelijkwaardige verenigingen maar is er, ten opzichte van het verleden, een duidelijk kader aan de hand waarvan afspraken gemaakt worden.

Prestatie - indicatoren

p. 34-38

We kunnen concluderen dat het arrangementenmodel een hulpmiddel is dat structuur geeft om op een gelijkwaardige en transparante wijze afspraken te maken met verenigingen met gelijksoortige kenmerken. Dit is een verbetering ten opzichte van de historische situatie.

Maar het arrangementenmodel is geen doel op zich. Daarom is er ruimte voor maatwerk. De afwijkingen op het gebied van de 'inkomsten uit verhuur', de 'verantwoordelijkheid voor vervanging' en het 'instellen van een maatschappelijk in plaats van een marktconform tarief', geven een kijkje in het, soms kwetsbare, financiële bestaan van sportverenigingen waar we ondanks het model oog voor zijn blijven houden. De focus van de afgelopen periode op afspraken over huur, erfpacht en onderhoud heeft de vitaliteit van onze sportverenigingen – een gezond ledenbestand, een toereikende organisatie van de verenigingstaken, voldoende menskracht en kennis om de vereniging op een adequate wijze te exploiteren – aan het oog onttrokken. Deze zijn evenwel sterk van invloed op de financiële situatie van de vereniging. In het huidige beleid is hier weinig tot geen aandacht aan besteed.

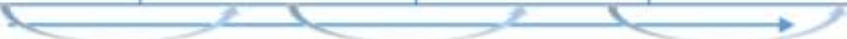
Bijlage 2: Rollen van de gemeente

	Regisseur	Facilitator	Stimulator	Participerend
Wanneer	Wij nemen het initiatief en zijn eindverantwoordelijk	Het initiatief ligt niet (meer) bij ons, maar sluit aan op onze doelstellingen	Het eigenaarschap ligt grotendeels buiten ons, maar draagt bij aan gemeentelijke doelstellingen	Wij zijn onderdeel van een partnerschap
Wat doen wij	Wij formuleren de opdracht en houden regie op de uitvoering. Wij hebben hierin een sturende rol. Wij creëren consensus en structureren het proces	Wij bieden praktische of tijdelijke ondersteuning. Ook faciliteren dook door het bieden van kaders (wetgeving en beleidsregels)	Wij nodigen uit tot actie en bevorderen en 'prijzen' wenselijke initiatieven	Wij zijn gelijkwaardig in verantwoordelijkheid
Wat vraagt dat van ons	Het formuleren van een visie/opdracht/beoogd resultaat en het maken van een heldere opdracht	Consensus over visie/opdracht/beoogd resultaat om vervolgens het initiatief over te laten aan de eigenaar	Communiceren van wenselijke ontwikkelingen, het volgen en zichtbaar maken	Bereid om uitkomst uit handen te geven omdat deze gezamenlijk is
Welke houding hebben we nodig	Sturend, inspirerend, doelmatig en resultaatgericht	Zorgvuldig, ondersteunend, betrouwbaar, flexibel, drempelverlagend	Omgevingsbewust, communicatief	Bescheiden, verbindend, lerend
Kenmerken	De gemeente brengt mensen en organisaties bij elkaar en doet een beroep op hun kracht en expertise	De gemeente is ondersteunend en voorwaardenscheppend	Het initiatief ligt altijd bij de gemeente	
	De gemeente is kaderstellend, maar bepaalt met andere organisaties de beleidsdoelen en de uitvoering ervan	De gemeente heeft inhoudelijke afstand en 'durft' los te laten	De gemeente maakt gebruik van een breed palet aan manieren om te stimuleren: (stimulerings)regelingen, enthousiasmeren, inzet van rolmodellen	
	Er is geen formele, hiërarchische sturing van de gemeente richting de samenwerkingspartijen, er is sprake van een horizontale relatie	Het biedt ruimte voor (nieuwe) initiatieven die niet zijn ingezet door de gemeente	De gemeente voert niet zelf de regie en geeft geen directe, actieve sturing	
	De gemeente heeft geen directe invloed op proces en inhoud en kan in overleg bijsturen	Voor de eigen kracht en het initiatief van burgers en maatschappelijke organisaties zijn leidend	Stimuleren is vaak 'doelgroepspecifiek'	

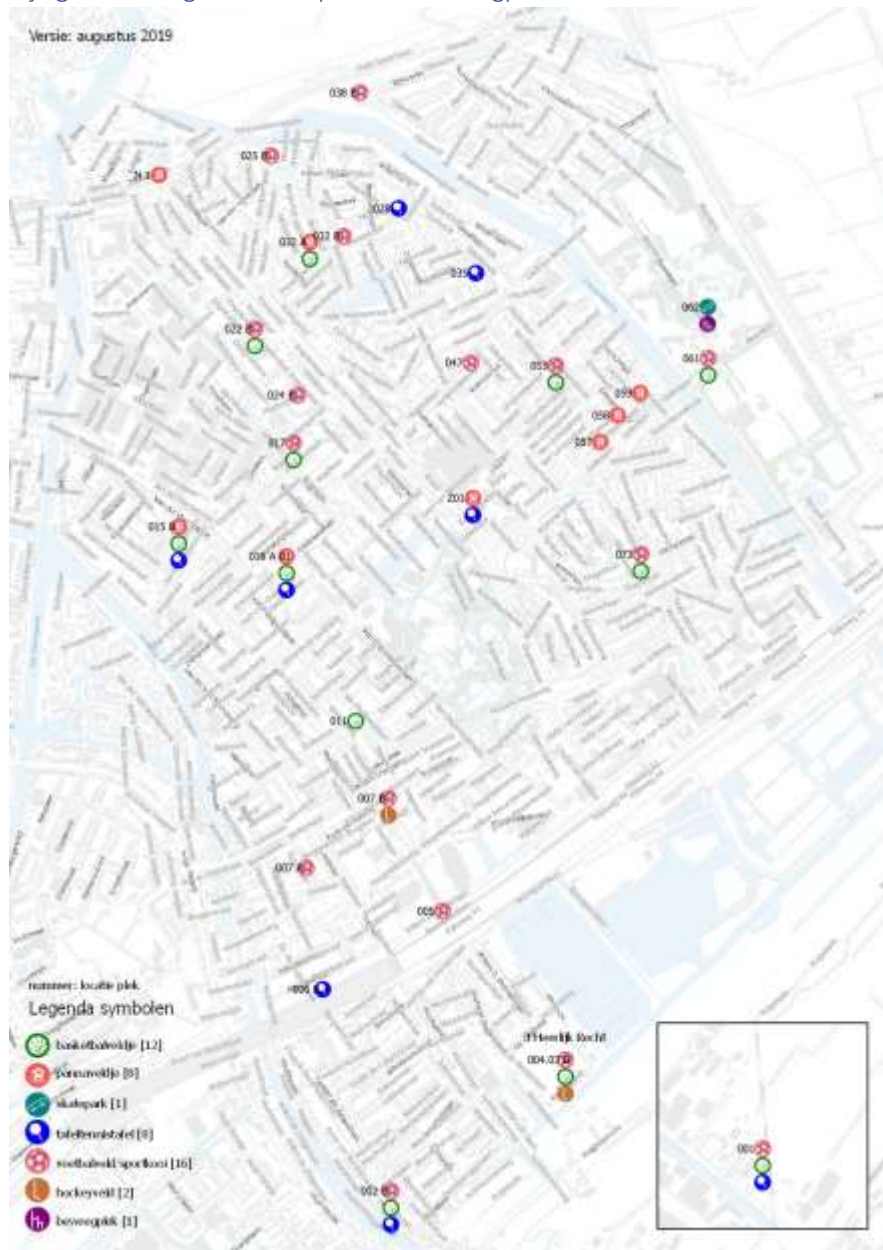
Bron: ⁱ en xxxl

Bijlage 3: Het arrangementenmodel

	De gebruiksarrangementen			
	De afhankelijke vereniging	De vitale vereniging	De sterke vereniging	De onafhankelijke vereniging
Velden: vervanging	Gemeente	Gemeente	Vereniging	Vereniging
Velden: onderhoud	Gemeente	Vereniging	Vereniging	Vereniging
Vorm gebruik grond	Huur	Huur	Erfpacht	Erfpacht
€ gebruik grond	Symbolisch	Symbolisch	Symbolisch	Maatschappelijk
Verhuur aan derden	Gemeente	Gemeente	Vereniging	Vereniging

Bijlage 4: Plattegrond met speel- en beweegplekken

* de tweede beweegplek bevindt zich nu bij het zwembad, deze beweegplek wordt i.v.m. de bouw van de Lidl verplaatst

Bijlage 5: Uitvoeringsagenda

	Wanneer	Wat	Wie?	Toelichting
2019	Q4	Aanvragen sportformateur lokaal sportakkoord	Gemeente Leiderdorp en 3 andere partijen	1. Vóór 8 november 2019 indienen intentieverklaring lokaal sportakkoord 2. Uitzetten vacature sportformateur
	Q1	Start evalueren en aanpassen 'regeling sport- en beweegstimulering in het basisonderwijs'	Gemeente Leiderdorp + onderwijs	Pijler sociale elementen – bereiken van basisschoolkinderen
	Nader te bepalen	Uitvoeren verenigingsmonitor	Mulier instituut	Pijler sociale elementen – verenigingsondersteuning
	Q1 & Q2	Vormgeven lokaal sportakkoord	Sportformateur met Leiderdorpse partijen	1. Pijler fysieke elementen – bezetting accommodaties (A2 ⁸ : een duurzame sportinfrastructuur) 2. Pijler sociale elementen – verenigingsondersteuning (A3: vitale sport- en beweegaanbieder) 3. Pijler sociale elementen – bereiken van basisschoolkinderen (A5: van jongs af aan vaardig in bewegen) 4. Pijler programmatische elementen – levensloopgericht aanbod, partners en regelingen (A1: inclusief sporten en bewegen)
	Q3 & Q4	Start uitvoering geven aan lokaal sportakkoord	Ondertekenaars lokaal sportakkoord	Borgen projectleider
	Nader te bepalen	Vormgeven 'verbinden en markeren van routes'	Gemeente Leiderdorp	Pijler fysieke elementen – recreëren
	Nader te bepalen	Bijeenkomst klankbordgroep	Gemeente Leiderdorp	Informereren en verbinden
	Nader te bepalen	Bijeenkomsten faciliteren voor sportverenigingen afzonderlijk en met andere maatschappelijke partners	Gemeente Leiderdorp	Pijler sociale elementen – verenigingsondersteuning
2021	Nader te bepalen	Uitvoering pijler fysieke elementen: recreëren	Gemeente Leiderdorp + inwoners	Pijler fysieke elementen - recreëren
	Nader te bepalen	Bijeenkomst klankbordgroep	Gemeente Leiderdorp	Informereren en verbinden
	Nader te bepalen	Opstarten onderzoek interventies	Gemeente Leiderdorp	Interventies
2022	Q1	Start evaluatie	Gemeente Leiderdorp	In 2022 evalueren we het beleid waarbij we adviseren of de volgende stap in 2024 een herziening of een evaluatie van het beleid betreft
	Nader te bepalen	Uitwerking geven aan lokaal sportakkoord of activiteiten uit nota		
2023	Nader te bepalen	Uitwerking geven aan lokaal sportakkoord of activiteiten uit nota		
2024	Nader te bepalen	Uitwerking geven aan lokaal sportakkoord of activiteiten uit nota		

⁸ A: ambitie zoals opgenomen in het nationale sportakkoord

Bijlage 6: Prestatie-indicatoren

Prestatie-indicatoren gericht op ambitie

Bron		2015	2016	2017	2018	2019
	Ambitie: meer inwoners die blijvend sporten en bewegen					
Leiderdorpse inwonersenquête	Sportfrequentie	> eens per week: 41% 12 – 54 keer per jaar: 28% < eens per maand: 9% Niet: 22%	*		> eens per week: 45% 12 – 54 keer per jaar: 25% < eens per maand: 7% niet: 23%	* > eens per week: 36% 12 – 54 keer per jaar: 32% < eens per maand: 5% niet: 27%
GGD Hollands Midden	Beweegrichtlijn 2017	*		19-64	65+	* * nieuwe cijfers in 2021
			Leiderdorp	62%	35%	
			Kerkwijk	62%	41%	
			Ouderzorg	63%	43%	
			Buiten	61%	28%	
	Jongeren die voldoen aan bewegingsrichtlijnen 2017	*	*		*	* cijfers in 2020
	10 – 11 jarige (groep 7): wekelijks sporten	*	*		89%	92%
	11 – 18 jarige: wekelijks sporten	81% in 2013	*		*	* cijfers in 2020
	11 – 18 jarige: lid van een sportvereniging	78% in 2013	*		*	* cijfers in 2020

* geen cijfers beschikbaar

Prestatie-indicatoren per activiteit

Onderwerp	Prestatie-indicator	Waar staan we nu		
Fysieke elementen - accommodaties				
Het arrangementenmodel	- Het aantal verenigingen waarbij afspraken omtrent huur, erfpacht, vervanging en onderhoud zijn afgerond	- Met zeven van de veertien verenigingen zijn afspraken geformaliseerd; - Met zes verenigingen zijn afspraken gemaakt die in 2019 worden geformaliseerd; - Met één vereniging moet worden gestart met het maken van afspraken;		
Bezetting accommodaties	- Bezettingsgraad (mogelijk nadat de bezetting van de accommodaties in beeld is gebracht) - Vertellen: zijn Leiderdorpse partijen op de hoogte van mogelijkheden van het huren van een veld of accommodatie	- (nog) niet beschikbaar - (nog) niet beschikbaar		
Toekomstbestendige accommodaties	- Het aantal verenigingen dat een energiescan heeft uitgevoerd - Het aantal verenigingen dat gebruik maakt van een gemeentelijke stimuleringslening - Het aantal verduurzamingsmaatregelen in gemeentelijke eigendommen (m.b.t. sport)	- 7 buitensportverenigingen, 1 commerciële partij, 1 binnensportvereniging - 1 buitensportvereniging - 2 gemeentelijke sporthallen waarbij in totaal 2 afgeronde acties en 14 openstaande acties		
Fysieke elementen – openbare ruimte				
Leiderdorpse inwonersenquête	- Tevredenheid onderhoud van de openbare ruimte	2015	2017	2019
		Groenonderhoud: 60% tevreden 29% gem. tevreden Speeltoestellen: 56% tevreden 29% gem. tevreden	Groenonderhoud: 63% tevreden 26% gem. tevreden Speeltoestellen: 55% tevreden 30% gem. tevreden	Groenonderhoud: 66% tevreden 25% gem. tevreden Speeltoestellen: 67% tevreden 26% gem. tevreden
Sociale elementen – verenigingsondersteuning				
Verenigingsondersteuning	- Aantal georganiseerde bijeenkomsten met sportverenigingen en sport- en beweegaanbieders afzonderlijk;	- (nog) niet beschikbaar		

	- Aantal georganiseerde bijeenkomsten met sportverenigingen, sport- en beweegaanbieders en maatschappelijke partners; - Vitaliteit van verenigingen (vitaliteitsscan);	- (nog) niet beschikbaar - (nog) niet beschikbaar
Sociale elementen - scholen en buitenschoolse leeromgevingen		
Bereiken van schoolkinderen	- Vertellen: samenwerkingsbeleving met de aandachtspunten: scholen en buitenschoolse leeromgevingen weten van elkaars bestaan, kennen elkaars aanbod en zijn met elkaar in gesprek	- (nog) niet beschikbaar
Programmatische elementen		
Levensloopgericht aanbod	- Vertellen: samenwerkingsbeleving met de aandachtspunten: maatschappelijke partners, eerste lijn zorg en commerciële partners weten van elkaars bestaan, kennen elkaars aanbod en zijn met elkaar in gesprek	- (nog) niet beschikbaar
Interventies		
Interventies	- Aantal en soort acties gericht op verbinden en versterken (nadat overzicht met aanbod, knelpunten en mogelijkheden in beeld is gebracht)	- (nog) niet beschikbaar

* geen cijfers beschikbaar

Bijlage 7: Kaders lokaal sportakkoord

Een lokaal sportakkoord is:

- Geen sportbeleid;
- Gericht op samenwerkingsafspraken tussen sport- en beweegaanbieders en maatschappelijke partners, de gemeente is één van de partijen;
- Gericht op een gezamenlijke verantwoordelijkheid, iedereen wordt geacht een bijdrage te leveren;

Partijen bepalen samen welke ambities in het lokale sportakkoord worden opgenomen.

Bronvermelding

- ⁱ Sociale Agenda (2017 – 2021) – Gemeente Leiderdorp
https://www.leiderdorp.nl/bestand/bijlage_6_sociale_agenda_inclusief_bijlagen_670886
- ⁱⁱ Rapportage sport (2018) – Sociaal en Cultureel Planbureau en Mulier Instituut
<https://www.scp.nl/dsresource?objectid=43b6a847-da82-4ca0-927c-c17b2913d3fa&type=org>
- ⁱⁱⁱ Nieuwsbericht: Nationaal Sportakkoord ondertekend (2018) – Rijksoverheid
<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/06/29/nationaal-sportakkoord-ondertekend>
- ^{iv} Ruimtelijke Structuurvisie 2035 (2015) – Gemeente Leiderdorp
https://www.leiderdorp.nl/bestand/ruimtelijke_structuurvisie_leiderdorp_2035_612642
- ^v Visiedocument sport stimuleert: naar een optimale inzet van uw sportkapitaal (2018) - Vereniging Sport en Gemeente
<https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=8686&m=1521713584&action=file.download>
- ^{vi} Nederland Sportland: visie op de rol van de gemeente in de realisatie van Nederland Sportland (2010) - Vereniging Sport en Gemeente
<https://sportengemeenten.nl/wp-content/uploads/2016/09/Visiedocument-Nederland-Sportland.pdf>
- ^{vii} Factsheet Wat levert sport en bewegen op (2018) – Kenniscentrum Sport
<https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=8753&m=1524128803&action=file.download>
- ^{viii} De sociaaleconomische waarde van sporten en bewegen (2017) - Ecorys
<https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=9224&m=1542012897&action=file.download>
- ^{ix} Duurzaamheidsagenda Leiderdorp (2017) – gemeente Leiderdorp
https://www.leiderdorp.nl/bestuur_en_organisatie/beleid/leaderdorp_duurzaam/
- ^x Stimuleringsregeling voor VVE's, verenigingen, kerken en onderwijsinstellingen (2017) – Duurzaam bouwloket
<https://www.duurzaambouwloket.nl/subsidie-financieringsregeling/13>
- ^{xi} Sport Toekomst Verkenning (2016) – Sociaal en Cultureel Planbureau en Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
<https://www.sportenbewegenincijfers.nl/sites/default/files/2017-06/20160519%20Sport%20Toekomstverkenning%20drijvende%20krachten%20sport%20en%20bewegen.pdf>
- ^{xii} Leiderdorpse inwonersenquête 2019 – gemeente Leiderdorp
https://www.leiderdorp.nl/bestand/inwonersenquete_2019_pdf_704536
- ^{xiii} Beheervisie openbare ruimte (2014) – gemeente Leiderdorp
[https://www.leiderdorp.nl/bestand/beheervisie_gemeente_leiderdorp_\(maart_2014\)_564556](https://www.leiderdorp.nl/bestand/beheervisie_gemeente_leiderdorp_(maart_2014)_564556)
- ^{xiv} Actualisatie analyse en evaluatie speelruimte (2018) - Gemeente Leiderdorp
<https://www.raadleiderdorp.nl/Vergaderingen/Politiek-Forum/2018/12-maart/20:00/Speelruimtebeleid-2013-2022-Evaluatie-en-Analyse-brief-van-het-college-180205.pdf>
- ^{xv} Vitale clubs voor sport en samenleving (2015) - Mulier Instituut
https://www.google.nl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwil5tflk8rhAhVBDewKHaUHBBMQFjAAegQIABAC&url=https%3A%2F%2Fwww.kennisbanksportenbewegen.nl%2F%3Ffile%3D6195%26m%3D1457343927%26action%3Dfile.download&usg=AOvVaw31YGlz-LsVvcxHbV_aipq-
- ^{xvi} Toekomstverkenning Sport (2018): clublidmaatschap – Rijksinstituut voor gezondheid en milieu
<https://www.sportenbewegenincijfers.nl/toekomstverkenning/trendscenario/clublidmaatschap>
- ^{xvii} Toekomstverkenning Sport (2018): vrijwilligerswerk – Rijksinstituut voor gezondheid en milieu
<https://www.sportenbewegenincijfers.nl/toekomstverkenning/trendscenario/vrijwilligerswerk>
- ^{xviii} Artikel: Effecten van Sporten en bewegen (2019) – Alles over sport
<https://www.allesoversport.nl/artikel/effecten-van-sporten-en-bewegen/>
- ^{xix} Artikel: wettelijke richtlijnen voor bewegingsonderwijs van basisschool tot mbo (2019) – alles over sport
<https://www.allesoversport.nl/artikel/wettelijke-richtlijnen-voor-bewegingsonderwijs-van-basisschool-tot-mbo/>
- ^{xx} Rapportage sport (2018) – Sociaal en Cultureel Planbureau en Mulier Instituut – Hoofdstuk 4

^{xxi} Beweegrichtlijnen 2017 (2017) - Gezondheidsraad

<https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2017/08/22/beweegrichtlijnen-2017>

^{xxii} JGZ Monitoringsrapportage (2018) - GGD Hollands midden

https://ggdhm.nl/images/documents/documentcollection/gezonde_gemeente/Onderzoek_en_cijfers/JGZ_Monitoringsrapportage_versie_juni_2018.pdf

^{xxiii} Kerncijfers jongerenpeiling 2013 Leiderdorp (2013) – GGD Hollands Midden

<https://ggdhm.nl/over-de-ggd/publicaties/kerncijfers-jongerenpeiling-2013-gemeente-leiderdorp-pdf/download>

^{xxiv} Geografische cijfers bewegen en overgewicht Leiderdorp, gezondheidspeiling 2016 (2017) – GGD Hollands Midden

https://ggdhm.nl/images/documents/documentcollection/gezonde_gemeente/Onderzoek_en_cijfers/Bewegen_en_overgewicht_gemeenten_juli.pdf

^{xxv} Geografische cijfers bewegen en overgewicht Leiderdorp, gezondheidspeiling 2016 (2017) – GGD Hollands Midden

https://ggdhm.nl/images/documents/documentcollection/gezonde_gemeente/Onderzoek_en_cijfers/Bewegen_en_overgewicht_gemeenten_juli.pdf

^{xxvi} Nationaal Sportakkoord (2018) - Minister voor Sport, VSG, VNG, NOC*NSF

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2018/06/29/nationaal-sportakkoord-sport-verenigt-nederland/nationaal-sportakkoord-sport-verenigt-nederland.pdf>

^{xxvii} Bevindingen gezondheidspeiling factoren die van invloed zijn (2016) – GGD Hollands Midden

<https://www.ggdhm.nl/gemeenten/item/bewegen-en-overgewicht/voldoen-aan-de-beweegrichtlijnen-2017#achtergrondkenmerken>

^{xxviii} Voorgangsrapportage Actieplan 'naar een veiliger sportklimaat (2017) – Mulier Instituut

<https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=8202&m=1509634573&action=file.download>

^{xxix} Artikel: gratis VOG in 5 stappen - Sportplezier

<https://sportplezier.nl/content/2017/03/170302-gratis-vog-in-5-stappen>

^{xxx} Praktijkvoorbeeld beweegprogramma Lekker in je lij voor minima (2019) – GGD Hollands Midden

<https://www.ggdhm.nl/gemeenten/item/praktijkvoorbeelden-en-interventie-overzichten/praktijkvoorbeeld-en-interventie-overzicht-segv>

^{xxxi} Beleidswijzer Sport & Bewegen (2017) – Kenniscentrum Sport

<https://auteurs.allesoversport.nl/wp-content/uploads/2017/03/Beleidswijzer-digitale-versie-v1-LR.pdf>